

Budapesti hétköznapok 1914
A Nagy Háború hátországának életképei

Tudományos konferencia

Budapest Főváros Levéltára,
a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja,
a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Hadtudományi
és Honvédtisztképző Kara,
a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézete és Múzeuma és a
Legenda Közművelődési Egyesület rendezésében

Konferenciaprogram

A konferencia helye: Budapest Főváros Levéltára, Gárdonyi Albert terem
1139 Budapest, Teve utca 3-5.

A konferencia időpontja: **2014. szeptember 17.**

9.00-10.00 Regisztráció

10.00-10.30 Dr. Kenyeres István Budapest Főváros Levéltára
főigazgatója köszöntője
Csomós Miklós főpolgármester-helyettes köszöntője
Dr. Fodor Pál az MTA BTK főigazgatója köszöntője
Dr. Kovács Vilmos a HM HIM parancsnoka köszöntője

10.30-11.00 DR. HORVÁTH J. ANDRÁS főosztályvezető-helyettes
(Budapest Főváros Levéltára): Budapesti életképek a magániratok
tükrében: „A nyertes fél ma nem mondhatja el: győztem, mert erős
voltam, bátor voltam, lelkesedtem...” – két harctéri napló tanúságtétele

11.00-11.15 Kávészünet

I. szekció

Levezető elnök: Dr. Boldizsár Gábor ezredes, a NKE HHK dékánja

11.15-11.35 DR. IFJ. BERTÉNYI IVÁN történész (ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék, MTA BTK TTI): Az első világháborús magyarországi propaganda néhány jellegzetességéről

11.35-11.55 KATONA ANIKÓ művészettörténész (Országos Széchényi Könyvtár): Plakátok a pesti utcán. Az első világháború első éve

11.55-12.15 CSIBI NORBERT egyetemi tanársegéd (PTE BTK TTI Újkortörténeti Tanszék): Katolikus közélet és hitélet Budapesten az első világháború éveiben

12.15-12.30 Vita, hozzászólások

12.30-13.30 Ebédszünet

II. szekció

Levezető elnök: Prof. Dr. Kovács László mk. ezredes, a NKE HHK tudományos és nemzetközi dékánhelyettese

13.30-13.50 HLBOCSÁNYI NORBERT levéltáros (Budapest Főváros Levéltára): A hadigazdaság a Nagy Háború első éveiben

13.50-14.10 MACZÓ FERENC doktorandusz (ELTE BTK): Háborúzó ország, koronázó főváros. IV. Károly király koronázása Budapesten

14.10-14.30 BALOGH JÁNOS történész levéltáros (MNL OL): Lowetinszky háborúja

14.30-14.45 Vita, hozzászólások

14.45- 15.00 Kávészünet

III. szekció

**Levezető elnök: Dr. Horváth Csaba alezredes, a HM-HIM
parancsnok-helyettese**

15.00-15.20 BÖDŐK GERGELY doktorandusz (EKF
Történelemtudományi Doktori Iskola): A „Nagy Háború” Budapestje

15.20-15.40 PERCZEL OLIVÉR levéltáros (Budapest Főváros
Levéltára): Szórakozás és szórakoztatás Budapesten 1914-ben

15.40-16.00 KATONA CSABA tudományos munkatárs (MTA BTK
Történettudományi Intézet): Budapesti sörgyárok és a hadsereg kapcsolata

16.00-16.30 Vita, hozzászólások, konferencia zárása

16.30 Fogadás

DR. HORVÁTH J. ANDRÁS:

Budapesti életképek a magániratok tükrében: „A nyertes fél ma nem mondhatja el: győztem, mert erős voltam, bátor voltam, lelkesedtem...” – két harctéri napló tanúságtétele

Egy felsőleányiskolai növendéknek a belgiumi nyaralásból hazafelé jövet vezetett és egy balkáni frontra küldött hadnagy naplója a tárgya annak az elemzésnek, amely a „nagy háború” kitörésének frontközeli világát, annak eltérő megélését, a szerzett benyomásokat, a harci cselekményeknek civilekre és a tűzkeresztségen éppen átesett katonákra gyakorolt hatását mutatja be.

IFJ. BERTÉNYI IVÁN:

Az első világháborús magyarországi propaganda néhány jellegzetességéről

Az I. világháború nemcsak abból a szempontból volt modern, hogy korábban elképzelhetetlen mennyiségű embert öltöztettek egyenruhába, hanem azért is, mert az elhúzódó küzdelmek óriási mértékben átalakították a gazdaságot és a civil lakosság hétköznapijait is. A helytálláshoz a háország termelő munkája is nélkülözhetetlen volt, ezért a korábbi háborúk-nál fontosabb volt meggyőzni ezeket a tömegeket arról, hogy ne landjanak a háborús erőfeszítések során. Milyen módszerekkel és milyen eszközökkel igyekezett a hatalom a háborús kitartásra rábírni a lakosságot? Előadásomban felvillantom a propaganda eszköztárának fontosabb típusait mind a politikai üzenetek, mind a célcsoporthoz eljuttatandó közeg szempontjából. Igyekszem bizonyítani, hogy a háborús üzenetek nem csupán a szorosán vett politikai területeken érvényesültek, hanem beszivárogtak a hétköznapi életbe is, hiszen a cél a tömegek elérése volt.

KATONA ANIKÓ:

Plakátok a pesti utcán. Az első világháború első éve

A plakátok különleges történelmi források: egyszerre kordokumentumok és képzőművészeti alkotások. Mindennapi, használati képek, amelyek tükrözik a mindennapi életet és a társadalmi folyamatokat. Az első világháború idején jelent meg először a nagymértékű politikai propaganda tevékenység, ennek pedig fontos része volt a kor leghatásosabb médiuma, a plakát. A háború kitörésekor mindenhol tapasztalható hazafias lelkesedés a plakátokon is megjelenik. Az első évek kereskedelmi plakátjain mindent a háború hirdet. A plakátokon megjelenik az élelmes vállalkozók által gyártott a sokféle háborús emléktárgy és kiadvány, a szaporodó jótékonyági rendezvények és nem utolsósorban a hadikölcsönök. A harcoló nemzetek figyelték egymás plakátpropagandáját, így nem csoda, hogy sok jelenségre egyértelmű nemzetközi párhuzamokat találunk. Előadásomban bemutatom az 1914-1915-ben készült magyar plakátok legjellemzőbb motívumait, a rajtuk megjelenő ikonográfiai hagyományokat és retorikus fogásokat, megkeresve ezek nemzetközi párhuzamait is.

CSIBI NORBERT:

Katolikus közélet és hitélet Budapesten az első világháború éveiben

Az első világháború nem csak a fronton lévők életében, hanem a hátszország lakosságának mindennapjaiban is fontos változásokat idézett elő. Az itthon maradtak hétköznapijainak társadalomtörténeti vizsgálata ezért is fontos kérdés. Budapest 1914 és 1918 közötti katolikus közéletének és az itt élő katolikus hívek hitéletének áttekintése különösen annak megismerése szempontból lehet érdekes, hogy a városlakók vallásos mindennapjaiban milyen módon jelent meg a háborús atmoszféra, továbbá az egyházat általában és a helyi közösségeket konkrétan milyen válaszokra készítették a háború okozta változások. Fontos annak vizsgálata is, hogy a korszakban érezhető hitéletbeli válság okozójaként milyen szerepet játszott a háború, mit gondoltak erről a katolikus közéletben aktív egyháziak és világi értelmiségiek. Előadásomban a korabeli katolikus sajtó alapján ezekre a kérdésekre keresem a választ.

HLBOCSÁNYI NORBERT:

A hadigazdaság a Nagy Háború első éveiben

A XIX. század második felében felgyorsult a magyar gazdaság fejlődése, ami egybe esett a hadseregfejlesztésével is. Kezdetben nem nagyon voltak hadi gyárak Magyarországon, majd állami és pénzügyi támogatással az 1880-as évektől kezdődően megjelentek a hadseregnek szállító kereskedelmi, illetve a hadianyagokat, eszközöket és felszereléseket gyártó cégek: a Weiss Manfréd konzervgyára és fémműve, Wolfner-féle bőrgyár vagy a Kohner család különféle vállalkozásai. Már a Nagy Háború legelejétől fontos szerepet játszott a hátszágban működő gazdaság, ami nagyban befolyásolta annak menetét. 1914 nyaratól kezdődően a békegazdaságról hadigazdálkodásra tértek át a vállalkozások, amik az állami és katonai megrendeléseket maximálisan, viszont a polgári lakosság szükségleteit minimálisan látták el. A hadi cikket gyártó vállalkozások száma a háborús konjunktúra alatt megsokszorozódott, illetve megjelentek a speciális feladatot ellátó szervezetek és cégek, mint például a Magyar Szent Korona Országainak Fémközpontja Rt. vagy a Csontközpont Rt.. Feladatuk az alapvető alapanyagok, élelmiszerek begyűjtése és azok kereskedelmének irányítása volt. A hadigazdálkodással párhuzamosan megjelent a gazdasági eliten belül egy réteg, a hadimilliomosok csoportja, akiket a korabeli sajtó gyakran támadott a milliós vagyonuk felhalmozása miatt.

MACZÓ FERENC:

Háborúzó ország, koronázó főváros. IV. Károly király koronázása Budapesten

IV. Károly király 1916-ban, a Nagy Háború közepette lett az Osztrák–Magyar Monarchia uralkodója. A koronázás, mint közjogi esemény a korabeli közvélemény számára óriási jelentőséggel bírt. Előadásomban a koronázásra készülő Budapest hétköznapijait, illetve a városnak az ünnepségen betöltött szerepét kísérlem meg bemutatni. Egyrészt, hogy a szenvedések és nélkülözések közepette a mindinkább reményként szolgáló esemény milyen hatással volt a közvéleményre, az utca emberére, ugyanakkor a főváros vezetői számára milyen kihívásokat tartogatott, hogy a korábbi koronázásoknál betöltött jogukat érvényesíthessék.

BALOGH JÁNOS: **Lowetinszky háborúja**

Előadásomban Lowetinszky János József (1866–1935), egy budapesti naplóíró kishivatalnok naplója alapján vizsgálom 1914 nyarának történéseit: egyrészt a szarajevói merénylet, a háborús készülődések és események egyéni megélését, a háborút, mint utcai látványosságot (tüntetések, csapatmozgások, sebesültek), másrészt a munkahelyi és otthoni rutinban bekövetkezett változásokat. Lowetinszky naplóbejegyzései révén a világháborús budapesti hétköznapiak kispolgári perspektívájáról alkothatunk képet.

BÖDŐK GERGELY: **A „Nagy Háború” Budapestje**

A „Nagy Háborúnak” titulált első világháborúban először mutatkozott meg igazán élesen a frontoknak és a hátországnak az kölcsönösen függő viszonya. A vidéktől eltérően a főváros a háború kezdeti szakaszában alig érzékelte valamit a megváltozott körülményekből: nyüzsgő Budapest élte tovább a fejlődő metropolis életét. Ahogy a frontok megmerevedtek és a háború állandósult a hadigazdálkodással, az inflációval és a feketézéssel a főváros megszokott élete is alaposan megváltozott. A sorban állások, a jegyrendszer, a tüzelőhiány, a szűkös élelmiszerkészletek, és a feketézés egészen új jelenségek voltak, ahogy a menekültek és a hadirokkantak megjelenése is a társadalomban. A frontok helyzetéről, a hátország viszontagságairól és lakosság nehézségeiről mindeközben a sajtó csak a cenzúra engedélyével számolhatott be. Előadásomban az első világháború fővárosi mindennapjait mutatom be.

PERCZEL OLIVÉR:

Szórakozás és szórakoztatás Budapesten 1914-ben

Előadásomban röviden bemutatom az első világháború előtti budapesti szórakozási lehetőségeket. Néhány gondolatban megemlítem a kávéházak, Orfeumok, Kuplák világát, ezek programjait. Kitérek a katonák fronton átélhető kikapcsolódási lehetőségeire, és arra is, hogy hazatérésük alkalmával a főváros miféle időtöltési lehetőségeket kínált számukra. Megvizsgálom a háború miként befolyásolta a színházak repertoárjait, valamint a Városliget, mint szórakoztató-nyegyed bemutatása is sorra kerül. Példákkal alátámasztva nézzük meg, hogyan reagált az Állatkert, az Angol Park, a Mutatványos telep vagy éppen a cirkuszok a háborús idők szavára.

KATONA CSABA:

Budapesti sörgyárak és a hadsereg kapcsolata

Az első világháború kitörése előtt az országos sörgyártás fellendülőben volt: az 1910-es évek elejére a hazai termelés 15 év alatt a duplájára nőtt, elérte az évi 3,2 millió litert. A sörgyártás legfőbbképpen a fővárosba koncentráldott: 1913-ra a négy nagy gyár, azaz a Dreher, a Haggemarcher, az Első Magyar Részvényfőzde és a Kőbányai Polgári a piac 70%-át fedte le. A háború kirobbanása, majd a háború évei azonban természetesen a sörgyártást sem hagyták érintetlenül. Eleinte az adatok még biztatóak voltak: 1914-ben több mint 3 millió liter sör fogyott el az országban, sőt ekkor alapították meg – az igények okán – a Fővárosi Serfőző Rt-t. Nem véletlen az sem, hogy a „Nagy Háború” idején született meg a Honvéd sör, de Hősök söre, sőt Somogyi Virtus néven is árpaléhoz lehetett jutni. Összességében hogyan befolyásolták a háború évei a hazai sörgyártást és fogyasztást? Előadásunk ezt vizsgálja.

egenda

Közművelődési Egyesület

Budapest Főváros Levéltára

HADTÖRTÉNETI
INTÉZET ÉS
MÚZEUM

MTA

Bölcsészettudományi
Kutatóközpont

**Történettudományi
Intézet**

Nemzeti Kulturális Alap

